

СТАНОВИЩЕ
от доц. д-р Николай Сашков Цанков

върху **ДИСЕРТАЦИЯ** на тема: „**СИНЕРГЕТИЧЕН МОДЕЛ НА ЛИЧНОСТНО**
ОРИЕНТИРАНО ОБУЧЕНИЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРЕНОСИМИ КЛЮЧОВИ
КОМПЕТЕНТНОСТИ НА УЧЕНИЦИТЕ 5-7 КЛАС“

за присъждане на образователна и научна степен „Доктор”
област на висше образование 1. Педагогически науки
професионално направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика)

Автор: **ДОБРИНА ГЕОРГИЕВА ВЕЛИНОВА**

Научен ръководител: проф. дн Яна Рашева-Мерджанова

Проблематиката на дисертационното изследване на **Добринна Георгиева Велинова** е в синхрон със съвременните научни търсения в науките за образованието, където темата за проектиране, адаптиране и обосноваване на методически варианти за оптимизиране на процесите за формиране и развитие на ключови компетентности е с изключително значение за образователната теория и практика. Ето защо, представеният за становище дисертационен труд е с **актуалност и значимост**, а замисълът му е реализиран прецизно и ефективно, с достатъчен набор по качество и количество инструменти. Избраният **проблем е с иновационни проекции**, но сама по себе си проблематиката е сложна и многоаспектна, което изисква прецизната постановка, коректното определяне на обекта и предмета на изследването. Те са разкрити още при формулирането на темата, но по-пълно се открояват при описанието на целта, свързана с търсене на пътища за развиване на преносими ключови компетентности на учениците от прогимназиалния етап на основната образователна степен в контекста на синергетично и личностно ориентирано обучение.

В представеното дисертационно изследване ясно са очертани основните равнища на една **добре замислена изследователска визия** – концептуално, операционално и дейностно, която е следвана и реализирана според възможностите на субектите, съдържанието и средата. **Структурата на дисертацията** отговаря на логиката, проблематиката и характера на изследването, а нейното съдържание е издържано в научно и смислово-езиково отношение, като е обогатено с модели, таблици и фигури. Литературните източници са представителни за проблематиката и са цитирани коректно.

Замисълът на дисертационното изследване се конкретизира от изходната синергетическа философия на образованието, компетентностния подход в процеса на личностно ориентирано обучение, преминава през синергетичен авторски модел за обучение, чиито очаквани резултати са преносими ключови компетентности и достига до цялостна система от методически варианти на подобрите основни методи за провеждането му и дори в перспектива за вариативно прилагане на тези варианти.

Дисертационният труд е структуриран в увод, три съдържателни ядра, изводи и изследователски перспективи, заключение и приложения. Изведени са използваните съкращения в текста, което улеснява читателя. В **увода** удачно, на базата на възникващите в образователната практика въпроси, са изведени и представени основните методологически параметри на изследването – обект, предмет, цел, хипотеза. Не е отделено място на изследователските задачи в увода, но те имплицитно се съдържат в изложението, като такива са изведени и в съдържателното ядро - дизайн на

емпиричното изследване. С известна степен на повторение, но и на конкретизация, във втората част на дисертацията също са представени методологическите параметри, което не е приемливо предвид факта, че изследването и в теоретичен и експериментален план е цялостно. Изследователските методи са подбрани целесъобразно и в синхрон с основната хипотеза.

Първото съдържателно ядро, което е представено чрез синтагмата „литературен преглед“ (би следвало да бъде по-ясно обозначено с конкретно заглавие, отразяващо същността на анализа). С достатъчна степен на аналитичност и систематизиране на авторови мнения е представена философията, подхода и идеите за осъществяването на личностно ориентираното обучение. В синхрон с цялостната визия и изследователски търсения на научния ръководител, докторант Добриня Велинова отразява в замисъла на изследването синергетическата философско-образователна парадигма и нейните проекции в съвременното обучение, вярна на водещия принцип за естествена съвместимост в процеса на взаимодействие на всички педагогически среди (семейна, училищна, извънучилищна, обществена) и на всички участници.

Отделено е място на компетентностния подход, неговата същност и роля в образованието, като са представени различни систематизации и класификации на видовете компетентности. Проблемът за компетентностния подход и разграничаването на ключовите компетентности е разгледан диференцирано, чрез задълбочен теоретичен анализ на богат набор литературни източници, за да бъде изведена и обоснована в крайна сметка същността и спецификата. Разкрити са същностните характеристики на опорните за изследването понятия, като са направени редица съществени сравнения, обобщения и понятийно-терминологични уточнения, част от които представляват конкретни теоретични приноси.

Литературният обзор предлага една широка гама от авторови мнения относно понятията **компетентност** и **компетенция** и връзките между тях, което всъщност е основание за **конкретизиране** на трансверсалните и ключови компетентности в дидактически и методически план и търсенето на възможности за тяхното **операционализиране**, като целта е проектиране на инструменти за пълноценното им развиване в училищни условия.

Описаните подходи, форми и методи за формиране на ключови и трансверсални компетентности в контекста на личностно ориентираното обучение насочват вниманието към изграждането на цялостен **синергетичен модел**, представен чрез неговите: цели, съдържателен, процесуален и резултативен аспекти. Изложението щеше много да спечели, ако този модел е визуализиран по подходящ начин, така че ясно да се очертаят връзките между отделните компоненти в структурен и функционален план.

Специално място е отделено на мотивацията в обучението като личностен фактор за формиране и развитие на ключови компетентности и субект-субектни взаимодействия.

Концептуалната визия се разгръща в процесуално-конструктивен план като научно обосновано проектиране на самия процес на развиване на ключовите компетентности.

В така обособената съдържателна част са изведени основания за последващата **синергия по схемата идея – подход – педагогическа концепция – методическа концепция – компетентност – технология инвариант - технологични варианти за развитие**, което е и своеобразен принос на дисертационното изследване.

Във **втората част**, посветена на **дизайна на емпиричното изследване**, са конкретизирани неговите параметри и като изследователска програма и като диагностични възможности чрез конкретни критерии и показатели. Контингентът на изследване е подбран коректно спрямо целта.

Направен е опит чрез **динамично моделиращ подход** към проблематиката да се генерират идеи, които да изградят един пълноценен **дидактически модел**, който да е **обезпечен методически** в контекста на развиването на ключови компетентности, като трансверсални – преносими през различните дейности, възрасти и учебни предмети (в случая Български език и литература, Математика и Западен език). Цялостната предлагана **методическа система** е обговорена с необходимата вещина, което е безспорно доказателство, че тя е авторска и е експериментално проверена лично от докторанта.

Логически следва описание на **технологичния вариант**, прилагането на разработения модел и **анализа на резултатите** от емпиричното изследване. Анализът е представен спрямо формираните групи и по избраните учебни предмети в последователност: (1) среден успех на учениците; (2) разлика в успеха по български език и литература по пол и етнос; (3) влияние на факторите пол и етнос върху успеха на учениците; (4) вариативност между групите и вътрегрупова динамика.

Не мога да не отбележа **прецизността и професионална компетентност на докторанта** при подбора, разработването и адаптирането на разнообразни обучаващо-диагностични средства, изследователски методики и процедури. Всичко това е систематизирано и описано подробно и коректно, подкрепено с необходимата статистическа достоверност в рамките на трета глава и набора от приложения.

Обобщеният и съпоставителен анализ на успеха по групи, учебни предмети, пол, етнос и години е с необходимата статистическа достоверност, въпреки че изследването не е представително.

Изследвано е влиянието на мотивацията и активността на учениците върху степента на овладяване на компетентностите, отношението им към личностно ориентираното обучение и саморефлексията и самооценката на учениците, относно овладените трансверсални компетентности. Внимание е отделено и на влиянието на семейната среда и отношението на родителите към личностно ориентираното субект-субектното обучение и формирането на компетентностите, като са представени резултати от проведено анкетно проучване.

Тази **трета част** на дисертационното изследване предлага цялостна палитра от статистическа обработка на изследователски данни и анализи, направени с методически усет и логичност, а изводите на тяхна базата са онагледени, систематизирани и аргументирани. Опитът на докторанта като учител е виден, а методическият му усет е отразен във всеки получен резултат и особено в неговата интерпретация.

Съотносими са **изведените приноси** с теоретичен и практически характер с акцент върху: (1) **предимствата на личностно ориентираното обучение**, както и подходите, методите и формите, чрез които се реализират субект-субектните отношения в контекста на **синергетическата философско-образователна парадигма**; (2) разработен и е **концептуален синергетичен модел** на личностно ориентирано обучение (базиран на силата на влияние на основните фактори: успех, активност на участие в учебния процес, пол, специфика на учебния предмет, етническа принадлежност и семейна среда) и е **апробиран по три учебни предмета**; (3) приложени са приоритетните **базови методически подходи**, чрез които се формират и развиват ключовите и трансверсалните компетентности в обучението; (4) разработена е **методическа система и инструментариум** за развитие, диагностика и оценка на ключовите компетентности и трансверсалната им същност; (5) очертани са перспективите за **трансформация на традиционната класно-урочна система, чрез изграждане на отворена партньорска учебна среда**.

В дух на добронамереност, професионална етика и съобразно личния ми интерес към изследваната проблематика предлагам следните основни препоръки в перспектива:

1. Повече **критичност при интерпретацията на авторските мнения**, предвид факта че на доста места са намерени и изведени достатъчно основания за това;
2. На база на такъв **задълбочен статистически анализ** на емпиричните данни са налични още доста **основания за изводи**, които очертават достатъчно на брой **допълнителни приноси и изследователски перспективи**;
3. Резултатите от емпиричното изследване са основание **да бъдат направени много и по-конкретни препоръки за оптимизиране на образователната практика**, които да са безспорен принос и да са от полза на учителите в хода на проектирането на методически варианти за формиране и развитие на ключови компетентности.

Количественият и качественият анализ свидетелства за едно **добре обмислено, планирано и реализирано изследване** – лично дело на **Добрин Велинова**, резултатите от което очертават ясна позитивна тенденция към усъвършенстване на моделите за развитие на ключовите компетентности като трансверсални.

Видно е, че в синхрон с изискванията на Закона за развитие на академичния състав и правилника за неговото прилагане, дисертационният труд съдържа научни или научноприложни резултати и показва, че Добрин Велинова притежава задълбочени теоретични знания и способности за самостоятелни научни изследвания.

Дисертационният труд има редица безспорни качества и предостатъчно основания да предложи с пълна отговорност и удовлетвореност на членовете на научното жури да присъдят **образователната и научна степен „ДОКТОР“** на **ДОБРИНА ГЕОРГИЕВА ВЕЛИНОВА**, на основание защитената дисертация на тема: **„СИНЕРГЕТИЧЕН МОДЕЛ НА ЛИЧНОСТНО ОРИЕНТИРАНО ОБУЧЕНИЕ ЗА РАЗВИТИЕ НА ПРЕНОСИМИ КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ НА УЧЕНИЦИТЕ 5-7 КЛАС“**.

08.03.2019 година

Изготвил становището:
доц. д-р Николай Цанков